

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної роботи

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

магістра

на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку системи соціального захисту в Україні»

«Current state and prospects of the development of the social protection system in Ukraine»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота
Прокоф'єва Катерина Іванівна

Керівник: кан. пол. наук, доц. каф. соц. роботи Кравець Г. В.

Рецензент: заст. нач. Упр. соц. зах. нас. в Київ. р-н
м. Одеси Кіслова Н. О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ____ від ____ . ____ . 2020р.

Захищено на засіданні ЕК № ____

протокол № ____ від ____ 2020 р.

Оцінка ____ / ____ / ____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____
(підпис)

_____
(ПІБ)

_____
(підпис)

_____
(ПІБ)

Одеса – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	6
1.1. Визначення сутності поняття «соціального захисту» у контексті сучасних наукових і практичних завдань.....	6
1.2. Історичні аспекти необхідності створення системи соціального захисту.....	11
1.3. Аналіз нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту в Україні.....	15
Висновок до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	23
2.1. Аналіз досвіду європейських країн в становленні та розвитку системи соціального захисту населення.....	23
2.2. Модернізація соціальної політики держави на сучасному етапі у контексті поняття «соціальна держава».....	29
2.3. Порівняльна характеристика функціонування складових системи соціального захисту населення.....	35
Висновок до другого розділу	42
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	44
3.1. Аналіз впливу соціально-економічних та політичних факторів на функціонування системи соціального захисту України.....	44
3.2. Оцінка діяльності установ соціального захисту України за період незалежності.....	48
3.3. Визначення основних напрямів реформування системи соціального захисту України.....	52

Висновок до третього розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Становлення засад орієнтованого соціального захисту населення в Україні передбачає покращення добробуту населення, завдяки підвищенню його платоспроможності, подоланні безробіття та складних життєвих обставин (СЖО). Загально відомо, що соціальним захистом прийнято вважати комплекс з організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.

В останні роки у нашій державі, так і в інших країнах проблеми соціального захисту стали об'єктом уваги багатьох фахівців з соціальних питань різних галузевих наук, слід відмітити, що на сьогодні залишається відсутнім системний аналіз цієї сфери.

Сучасна система соціального захисту населення в Україні, успадкована ще з соціалістичної доби, до цього часу не зазнала потрібного реформування, а тому не спроможна повною мірою виконувати свої функції, що є підставою для їх перегляду та даного дослідження. Також вона не відповідає вимогам сьогодення як щодо дієвої підтримки соціально вразливих верств та адресної соціальної допомоги найбільш нужденному населенню. Однією з ознак неефективності системи соціального забезпечення є відсутність якісної системи соціальних стандартів та невпровадження зарубіжного досвіду, який є успішним.

Питання соціального захисту висвітлені у наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: П. Шевчука, В. Базилевич, В. Москаленка, О. Палія, В. Скуратівського, А. Борецької, І. Гнибіденко, Е. Лібанової, Б. Надточія, О. Новікової, Н. Болотіної, В. Єлагіна, М. Кравченко, Е. Лібанової, С. Москаленка, Т. Семигіної, В. Антропова, Н. Балтачєєвої, Н. Барановлі, У. Беверідж, І. Гнибіденко, А. Гриненко, О. Грішнової, Л. Ерхард, Т. Кір'ян, С. Коваль, А. Колот, С. Корецької, С. Мельник, Е. Лібанова, О. Макарова, Л. Ткаченка та інших.

Незважаючи на багаторазові дослідження системи соціального захисту, це питання залишається недостатньо відкритим і висвітленим для його подальшого розвитку та реформування в Україні. Необхідно активізувати соціальну роль держави, відпрацювати механізм взаємодії держави й суспільства в соціальній сфері, що забезпечить гідні умови життя та сприятимуть зростанню добробуту громадян.

Саме тому темою даного дослідження став «Сучасний стан та перспективи розвитку системи соціального захисту в Україні».

Об'єкт дослідження – соціальний захист.

Предмет дослідження – вітчизняний та світовий досвід становлення та розвитку системи соціального захисту.

Мета дослідження – дослідити поняття соціального захисту, його особливостей та складових, а саме: висвітлення сучасних підходів у реалізації державного соціального захисту, зокрема соціальної політики та окреслення пріоритетних напрямів її реформування на основі аналізу вітчизняного досвіду та досвіду зарубіжних країн.

Досягнення мети неможливе без виконання таких завдань:

- 1) розглянути та проаналізувати літературу по даній темі дослідження;
- 2) проаналізувати теоретичне підґрунтя соціального захисту;
- 3) проаналізувати зарубіжний досвід у розвитку системи соціального захисту;
- 4) проаналізувати діючу систему створення і функціонування соціального захисту в Україні;
- 5) підвести підсумки щодо проведеного дослідження.

У даній роботі застосовані наступні методи роботи: аналіз інформації; синтез; теоретичне пізнання; дедукція. Методами емпіричного дослідження при аналізі вітчизняного та зарубіжного досвіду виступають: опис, порівняння, узагальнення, обґрунтування.

ВИСНОВКИ

Дослідження сучасного стану та функціонування системи соціального захисту в Україні дало можливість визначити, що під соціальним захистом слід розуміти певний механізм, діяльність держави, яка забезпечує розвиток особистості, виявляє та нейтралізує негативні фактори, що впливають на неї, а також сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав, досягнення соціально прийняттого рівня життя. Головними складовими соціальної політики наразі виступають: соціальна допомога (гарантування громадянам, які опинилися за межами бідності і неспроможні через різні причини забезпечити собі життєвий мінімум, можливість психофізичного виживання в кризових соціально-економічних умовах); соціальне забезпечення (гарантування нормального рівня існування людини і відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсація додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами); соціальні послуги (забезпечення високого рівня трудової активності, участі в громадянському житті).

Україна для себе обрала європейський напрямок розвитку, завдяки чому намагається досягти стабільності економіки та подолати поширення існуючої бідності шляхом задоволення необхідних життєвих потреб значної частини населення. Але на жаль, сьогодні рівень доходів громадян України досі залишається дуже низьким, щоб досягти європейських життєвих стандартів. Тому в умовах низького рівня життя населення та низьких соціальних стандартів вирішення проблеми бідності залишається важливою та складною політичною, економічною та соціальною проблемою, що потребує вирішення.

В умовах ринкової економіки Україна повинна нести відповідальність за рівень бідності і рівень безробіття, надмірну диференціацію доходів населення, соціальні стандарти і гарантії, а роль держави у регулюванні соціально-економічних процесів повинна зростати. Подолання бідності

виходить за межі економіки і залежить від прийняття політичних рішень в інтересах усіх верств населення та передбачає досягнення більшої згуртованості суспільства з її вирішення. Основним засобом подолання бідності є зростання ВВП і вдосконалення механізму його розподілу, підвищення конкурентоспроможності економіки. Необхідним залишається зростання продуктивності праці, що дасть змогу прискорити економічний ріст та підвищити доходи кожного члена населення. Саме успішний розвиток економіки, запровадження гідної праці, розширення зайнятості, дотримання соціальних гарантій та стандартів зможуть допомогти у вирішенні проблем бідності населення. У більшості країн світу вирішення цієї проблеми є пріоритетним завданням соціальної політики.

Економічними основами системи соціальних стандартів в Україні повинні стати нормативно-правова база на національному, регіональному і місцевому рівнях влади та управління, що регулює порядок формування бюджетно-податкового механізму, і соціальні та фінансові норми і нормативи за видами економічної діяльності, що забезпечують практичне втілення соціальних гарантій суспільства перед громадянином у формі соціальних стандартів. Тому вибір європейського досвіду для України обумовлює необхідність вдосконалення, а отже реформування існуючої системи соціального захисту з метою максимально можливого її наближення до відповідних загальноєвропейських норм і стандартів. Більшість Конвенцій МОП у сфері соціального забезпечення були ратифіковані Україною, але зафіксовані в них стандарти на жаль не набули характеру обов'язковості, вони лише враховуються (тобто беруться за орієнтири) при вдосконаленні вітчизняного законодавства. Це можна вважати причиною того, що за сучасного стану законодавства існує невідповідність розмірів пенсій і виплат вимогам міжнародних і загальноєвропейських стандартів, які, як наголошувалося, передбачають мінімальні соціальні норми і нормативи.

Забезпечення ефективної модернізації політики у сфері соціального захисту повинно базуватися на провідній ролі держави з участю громадянського суспільства в модернізаційних процесах. Зокрема:

- системність заходів модернізації
- зміни у сфері зайнятості за участю держави;
- покращення відносин між роботодавцем і найманими працівниками;
- реформування, модернізація економіки;
- взаємодія між державою, органами місцевого самоврядування, підприємцями, громадськими організаціями та окремими громадянами щодо прийняття важливих рішень;
- інформаційна та роз'яснювальна робота;
- орієнтація та застосування соціальної політики європейських держав; оперативність, адресність та результативність реалізації окреслених заходів.

Важливо реформувати способи надання соціальних послуг, через акцент на адресності допомоги, яка повинна забезпечити ефективність допомоги, саме тим, хто дійсно її потребує та поліпшити соціальну сферу. Це має супроводжуватися зниженням витрат і підвищенням ефективності бюджетних витрат на соціальну сферу.

Нагальною необхідністю у сфері бюджетного забезпечення соціального захисту населення в Україні сьогодні є перехід від політики простого нарощування обсягів бюджетних видатків на зазначені цілі до структурних реформ у соціальній сфері. Нині у сфері фінансування соціального захисту, було б доцільно:

- акцентувати увагу на створенні передумов для розширення продуктивної зайнятості населення та забезпечити гідні умови праці;
- можливість адаптації світового досвіду формування та розвитку системи соціального захисту населення в Україні;
- покращити систему державних соціальних стандартів та гарантій;

- впорядкувати чинну систему пільг, що дасть змогу підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів.

Отже, дослідження обраної теми, щодо сучасного стану системи соціального захисту населення та його складових в Україні, а також аналізування діяльності соціальних служб, які надають соціальні послуги особам, які потребують сторонньої допомоги, дало можливість визначити провідні напрями реформування державної соціальної політики. Реалізація запропонованих заходів дасть змогу покращити ситуацію у сфері забезпечення соціального захисту громадян та сприятиме раціональнішому використанню обмежених бюджетних коштів та соціально-економічному розвитку держави на всіх рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антропов В.В. Экономические модели социальной защиты населения в государствах ЕС : автореф. дисс. на соиск. уч. степени д. э. н.: спец. 08.00.14 – «Мировая экономика» / В. В. Антропов. – М., 2007. – 48 с.
2. Бек У. Космополитическое общество и его враги / У. Бек // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – Т.IV. – №1. – С. 32
3. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н. Болотіна // Право України. – 2000. – № 4. – С. 36
4. Бородкин Ф. М. Движение российского социума к государству благоденствия / Ф. М. Бородкин // Социологические исследования. – 1997. – № 7. – С. 21
5. Виступ Президента України на розширеному засіданні Кабінету Міністрів 07.03.2012 р. – К. : Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/23275.html>
6. Государственный комитет статистики Украины: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua
7. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика : навч. посіб. / В.В. Деріга. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 178 с.
8. Дехтяренко Ю.Ф. Концептуальні засади розвитку регіональної системи соціального захисту населення в Києві / Ю.Ф. Дехтяренко, Н.М. Гринчук // Упр. сучас. містом. – 2002. – № 7–9 (7). – С. 140–143
9. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л.І. Дідківська, Л.С, Головка. – К. : ЗнанняПрес, 2000. – 209 с.
10. Дмитрук П.М. Особливості зарубіжної практики забезпечення безпеки в соціально-економічній сфері [Електронний ресурс] / П.М. Дмитрук. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10dpmses.pdf>

11. Дубич К.В. Соціальне забезпечення в Україні: особливості управління в радянський повоєнний період історії / К.В. Дубич // SOCIOПРОСТІР [Текст] : міждисцип. зб. наук. пр. з соціол. та соціал. роботи. – 2012. – № 3. – С. 74-79.

12. Дубич К. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження [Електронний ресурс] / К. Дубич // Вісник Національної академії державного управління. – 2013. – №1. – С. 211-218.

13. Дунаєва Л.М. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт РВО «магістр» для студентів галузі знань 23 «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота» / Дунаєва Л.М., Хлівнюк Т.П., Кулава К.О.. – О.: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2019. – 39 с.

14. Європейський кодекс соціального забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329

15. Жиглей І.В. Моделі соціальних держав та соціальний захист: екскурс в минуле та майбутнє / І.В. Жиглей // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 4. – С. 71-79

16. Звернення Президента України з нагоди Дня соціальної справедливості [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-socialnoyi-spra-36775>

17. Злупко С.М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні [Текст] : навч. посіб. / Злупко С.М., Радецький Й.І. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 192 с.

18. Інформація щодо фактичного розміру прожиткового мінімуму за жовтень 2020 року / Міністерство соціальної політики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/19325.html>

19. Калашников С.В. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах / С.В. Калашников // Ефективна економіка. – 2016. – № 1. – 47 с.
20. Коваль О. Досвід соціального захисту та роль організацій в Польщі [Електронний ресурс] / О. Коваль. – Режим доступу : <http://lawngo.net/?itemid=523>
21. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
22. Кошин Р. Реформування системи соціального захисту в Україні [Електронний ресурс] / Р.Кошин // Науковий блог НаУ «Острозька академія». – 12 лют. 2015. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2015/reformuvannya-systemy-sotsialnoho-zahystu-v-ukrajini>
23. Коцюрубенко Г.М. Зарубіжний досвід реформування соціальної політики як передумови формування фінансових ресурсів домогосподарств / Г.М. Коцюрубенко // Вісник соціально-економічних досліджень [Текст]. – 2012. – Вип. 2 (45). – С. 232-236
24. Кравець Г.В. Теоретичне підґрунтя та сучасний зміст поняття «соціальна держава». Науковий журнал «Політикус». Випуск 4.2019.с. 30-33.
25. Кравець Г.В. Напрями модернізації соціальної політики у контексті глобалізаційних викликів. Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали чотирнадцятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 листопада 2019 р.) / гол. ред. В.В. Корнещук. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2019. – 174с. С.87-90.
26. Кравець Г.В. Пріоритетні напрями реформування системи соціального захисту в Україні. Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали дванадцятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 листопада 2018 р.) / гол. ред. В.В. Корнещу. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2018. – 247 с. С.137-139

27. Крюков О.І. Соціальна забезпеченість населення як чинник побудови соціальної держави: Україна та європейський досвід / О.І. Крюков // Державне будівництво. – 2009. – № 2. С. 6
28. Ліанова Л., Палій О. Ринок праці та соціальний захист. // Л. Ліанова, О. Палій. – К., 2004. – 491 с.
29. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: Монографія / О.В. Макарова. – К.: Ліра-К, 2004. – 328 с.
30. Маковоз О.С. Аналіз факторів розвитку теневої економіки / О.С.Маковоз // Сборник материалов X Международной научно-практической конференции – Х.: ХНАДУ, 2016. – С. 83-84.
31. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України [Текст] : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за заг. ред. д. Наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : [б. в.], 2013. – С. 42
32. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
33. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави / В. В. Москаленко // Наукові записки. – 2003. – Т. 21. – С. 42.
34. Нагребельний В.П., Болотіна Н.Б. Соціальний захист // Юридична енциклопедія: В 6 т. – К., 1998. – Т. 5. с. 558
35. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналітична доповідь. – К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2012. – 54 с.
36. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр#Text>
37. Помаза-Пономаренко А.Л. Стратегія як засіб стабільного розвитку України / А.Л. Помаза Світовий досвід державного управління /

Актуальні проблеми державного управління 1(49)/2016 Пономаренко // International Scientific Journal, 2015. – № 7. – С. 12–15

38. Підписано Європейський кодекс соціального забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hrliga.com/index.php?module=news&op>

39. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». – Режим Доступу http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

40. Пріоритетні реформи – прогрес виконання задач на 2015 рік // Офіційний веб-сайт Національної ради реформ. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/skorkardy>

41. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004. – Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=025IS95668&abz=3JOCP>

42. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

43. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1774-viii>

44. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 № 966-IV (Редакція станом на 01.01.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

45. Про державні соціальні стандарти й державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III (Редакція від 10.06.2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

46. Про соціальну роботу з дітьми й молоддю: Закон України від 21.06.2001 № 2558-III (Редакція станом на 01.01.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
47. Про прожитковий мінімум: Закон України від ід 15.07.1999 № 966-XIV (Редакція від 20.01.2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>
48. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV (Редакція від 27.06.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>
49. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України (Редакція від 03.07.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>
50. Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи [Текст] : навч.-наук. вид. / авт. кол. : В.А. Скуратівський, В.П. Трощинський, П.К. Ситник [та ін.] ; за заг. ред. В.А. Скуратівського, В.П. Трощинського. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – С. 129
51. Рівень безробіття в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1134223-vukrajini-znizivsya-riven-bezrobittya.html>
52. Сидорина Т.Ю. Изменения структуры общества и модернизация социальной политики [Электронный ресурс] / Т.Ю. Сидорина. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/ic6/report23.doc>
53. Скуратівський В. А. Соціальна політика / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.
54. Скуратівський В. Соціальна політика в контексті європейської стратегії України / В. Скуратівський // Вісник УАДУ при Президентіві України – 2002. – № 3. – С. 298-302

55. Сидорина Т.Ю. Изменения структуры общества и модернизация социальной политики [Электронный ресурс] / Т.Ю. Сидорина. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/ic6/report23.doc>
56. Соломка О.М. Економічні моделі соціального захисту в країнах ЄС: основні напрямки трансформації/ О.М. Соломка // Економіка. – 2014. – № 24.
57. Соціальний захист населення у закордонних країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaeconomic.com/ulens-1549-2.html>
58. Сучасний стан та перспективи розвитку соціального страхування в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Users/USER/Downloads/Vntu_2011_24\(1\)__70%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/Vntu_2011_24(1)__70%20(2).pdf)
59. Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / В.С.Журавський та ін., Християнсько-демократична партія України. – К.: Логос, 1998. – 319 с.
60. Флорескул Н. Правове регламентування фінансового забезпечення соціального захисту населення [Електронний ресурс] / Н. Флорескул // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 5. – С. 120-128. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/05/11.pdf>
61. Шевчук П.І. Соціальна політика : навч. посіб. / Шевчук П.І. – Львів : Світ, 2003. – 400 с.
62. Ярова Л. Система соціального захисту у країнах Центральної і Східної Європи / Л. Ярова // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації [Текст]. – 2012. – № 1. – С. 122-126
63. Universal Declaration of Human Rights // International Human Rights Law Selected Documents. EuropaInstitut of Saarland University. – Verlag Alma Mater, Saarbrucken, 2015. – P. 17–22.